

כה אמר ידידי התמהוני*

טארק חיגי
מערבית: יצחק לבנה

הדבר, היתה האסכולה הוהאבית נעקרת מן השורש והחיים בחצי האי ערב היו שונים לחלוטין. אולם, משניצה והשתלט עבד אל-עזיז אבן סעוד על רוב חצי האי ערב (וחלקיו החשובים ביותר, נג'ד והג'אז), נסללה הדרך לפני התורה הוהאבית הנסמכת על חוכמת ההלכה של אבן תימיה,³ (הקיצוני מאין כמותו), להתפשט לא רק בחצי האי ערב, אלא גם (בזכות הפטרודולרים) בכל קצווי תבל. רוב רובם של המרכזים וה"מדרסות"⁴ האיסלאמיות בארבעים השנים האחרונות נבנו בעזרת הזיווג בין פטרודולרים לתורה הוהאבית, ולכן, גם מי שיעמיק לעיין בהלכה המוסלמית, לא ימצא זכר לאסכולה החנפית או השאפעית או המאלכית,⁵ או להלכה האמאמית השיעית, אף באחד מן המרכזים והמדרסות הללו.

ידידי התמהוני סיים את דבריו: האם לאחר הדברים האלה, איני זכאי לקרוא למודיעין הבריטי להתאבל על הוכמתו שהלכה לאיבוד בעניין הזה, והביאה על העולם מה שהביאה?!

בטרם הספקתי לנשום עמוק ולהגיב על דברי ידידי התמהוני, הקדים הוא אותי והציג לי שאלה מוזרה ביותר:

אמר ידידי התמהוני: אתמול קראתי בעיתון ערבי ומצאתי באחד מדפיו את השמות האלה: צ'ארי (חייט טרף), חרב (מלחמה), צעב (קשה), מתעב (מעייף), מצעב (מקשה), עדי (מי שקשה להיות אויבו), מהנד (בעל-חרב) וג'הימאן (זועף וחמור סבר). היה גם שם אשה - ענוד (עקשנית מאוד). והוסיף ידידי השפוי-למחצה ואמר: בעזרת ניתוח סוציולוגי שמביא בחשבון גורמים גיאו-פוליטיים ניתן לגלות בנקל את הרקע התרבותי של הסביבה שהצמיחה את השמות הללו. המכנה המשותף לאותם שמות הוא העמדה העקשנית, העוינת והלוחמנית כלפי ה"אחר" או ה"אחרים". בן שיחי שתק כמה שניות - מה שאפשר לי לשרבב כמה שאלות: אתה מתכוון שהרקע האיסלאמי הוא המכנה המשותף בין אותם שמות?

ידידי השפוי-למחצה השיב בביטחון גמור: לא. ה"סירה" של אבן השאם (להלן: הביוגרפיה של הנביא) מספרת לנו כי נביא האיסלאם סירב לקרוא לנכדו הראשון בשם "חרב" (מלחמה), ושינה את השם ל"חסן" (טוב). לא ניתן להבין את השמות הללו אלא כתוצר טבעי של תרבות ומנטליות בדוויות במדבריות ובדיונות החול של חצי האי ערב, שם ה"אחר" הוא תמיד אויב שיש להרגו (ומכאן השם "פאתכ"), או להכותו באכזריות (ומכאן השם "צ'ארי"), יש להילחם בו ("חרב"), ולהעניק לו יחס קשה ומתיש ("צעב", "מצעב", "מתעב"). עלינו להתייחס אליו כשבידנו הרב ("מהנד"), עלינו לפנות אליו בפנים וזעפות וקודרות ("ג'הימאן"), ואפילו האשה באותה חברה היא נהדרת בהיותה עקשנית ("ענוד"). אין שום דבר איסלאמי בשמות האלה, והא ראייה שבחברות המצרית, המרוקאית, הסורית, התוניסאית והלבנונית אין זכר לשמות הללו. אלו ענפיו של עץ התרבות הבדווית. הפלאה המצרי אינו מכיר ולו שם אחד מאותם שמות. הוא מכיר את השם "צאבר" (ארך-רוח), וכאשר נולד לו בן, לאחר המתנה ארוכה, הוא קורא לו "שחאתה" או "שחתה" (מתן - משום שאללה נתן לו אותו כמתת). אם הוא בוחר מתוך קבוצת שמות מסוימת, הוא בוחר ב"עבדאללה", "עבד אל-לטיף", "עבד אל-חפיט", "עבד אל-עני" (עבדו של אללה, מדובר בכינויים של האל המציינים את תכונותיו הנעלות). כמה יפה המשמעות!

ה"סירה" של אבן השאם (הביוגרפיה של הנביא) מספרת לנו כי נביא האיסלאם סירב לקרוא לנכדו הראשון בשם "חרב" (מלחמה), ושינה את השם ל"חסן" (טוב)

בהיותנו סטודנטים שמאלנים במחצית השנייה של שנות השישים, היה ידידנו, שאנו רגילים בשנים האחרונות לכנותו "ידידנו התמהוני", מרקסיסט ותולעת ספרים שאין כדוגמתו. לא קרה שדיברנו על יצירה של הגות או ספרות ולא גילינו שהוא כבר קרא אותה לפנינו. ב-5 ביוני 1967 הוא נראה לנו כמוכה ברק. הוא אמר לנו: "העץ רקוב מן השורש, ולא מענפיו או פירותיו". היא בילה תקופה ארוכה באירופה, ולאחר מכן שב למצרים, ומאז הוא דוחה כל אידיאולוגיה, ואומר וחוזר ואומר לעתים קרובות: "אני מאמין במדע ובקידמה"... ולעתים היה אומר: אדם אידיאולוגי בעולמנו כיום, כמוהו כחולה במחלת נפש. לפני שמדברים איתו צריך לרפא אותו". במהלך השנה שעברה החילתי רושם את מה שהוא אומר בפגישותינו. הנה דבריו מארבעה מפגשים שהתקיימו במרוצת חודש אחד.

1. אמר ידידי התמהוני: לפני כתשעים שנה נחלק המודיעין הבריטי, ה-MI-6, לשתי אסכולות: בראש האחת עמד משרדו של שירות המודיעין הוה בהודו, ובראש השנייה עמד משרדו במצרים. האסכולה הראשונה (המודיעין הבריטי בהודו) סברה כי יש לתמוך בעבד אל-עזיז אבן סעוד, שהרחיב את יריעת שלטונו בחצי האי ערב ממזרח למערב, לאחר שהשתלט על ריאצ' בתחילת 1901. הבולט באנשי האסכולה הזו היה ג'ון פילבי, שנקרא לאחר מכן עבדאללה פילבי, אביו של המרגל הבריטי המפורסם קים פילבי, שעבד מתוך המודיעין הבריטי בשירות ברית המועצות.¹ האסכולה השנייה סברה כי יש לתמוך בשריף חסין, מושל הג'אז ממכה,² כנגד עבד אל-עזיז אבן סעוד, למען יעמוד הוא בראש "ממלכת הערבים", ולא עבד אל-עזיז. הבולט באנשי האסכולה הזו היה לורנס שעליו נכתבו ספרים והופקו סרטי קולנוע - "לורנס איש ערב". ניתן כיום לומר: אילו ניצחו השריף חסין והצד שתמך בו, היה המלך עבדאללה, מלך הממלכה הירדנית ההאשמית דהיום, מלך ממלכת ערב, שהיתה כוללת מה שקרוי היום "ממלכת ערב הסעודית" ו"הממלכה הירדנית ההאשמית". אילו קרה

* במקור הערבי מופיע המונח נצף עאקל, הניתן לתרגום כחצי שפוי או חצי בר-דעת. לבקשת המחבר תורגמה כותרת המאמר על פי גרסתו האנגלית ולא על פי גרסתו הערבית (המתרגם)

הוא שבמשך מחצית המאה האחרונה לא אחז סופר ערבי אחד בעטו וכתב במפורש: יש בתוכנו מי שמשמשים דוגמה ומופת מאין כמותם לאנטישמיות. יתרה מזו: שיחיים רבים עולים על הבימה ביום שישי ושופכים קיתונות של קללות על היהודים ככלל, כאשר היו יכולים לדבר על הורגי חפים מפשע מכל עדה ומכל דת שהיא.

ובאותה התלהבות הוסיף ואמר: אתה יודע שהערבים אינם חדלים להאשים את העולם המערבי בכלל, ואת ארה"ב בפרט, במדיניות של איפה ואיפה ובאי-כיבוד ההחלטות המחייבות של הקהילה הבינלאומית. בשבועות האחרונים עמד העולם והביט משתאה ונדהם בערבים האלה: כאשר החלטות הקהילה הבינלאומית היו, בעניין סודאן, שלא לרצונם של הערבים, הם לא היססו לגנות את ההחלטות הללו, וכאשר אותן החלטות מגנות עכשיו את ההתערבות הסורית בלבנון, זועקים הערבים כולם, ועמם המזכיר הכללי של הליגה הערבית, ותוקפים את החלטות הקהילה הבינלאומית ומדביקים לה תארים מגונים כהנה וכהנה. הערבים עשו זאת במצב חמור עוד יותר בשנת 1947, כאשר דחו את החלטת הקהילה הבינלאומית לחלק את פלסטין לשתי מדינות (האחת לערבים והשנייה ליהודים). היום, ייצאו הערבים מדעתם מרוב שמחה וחדווה, אם יצליח גורם כלשהו להעניק להם מה שהציע להם בשנת 1947 האו"ם, ונדחה על ידיהם בשעתו, ולאחר מכן יצאו למלחמה הערבית-ישראלית הראשונה, שישראל יצאה ממנה (בשנת 1949) עם שטח גדול משהיה לה בהחלטת האו"ם (בשנת 1947). על פי האמור בספרו של קלינטון, שראה אור ביוני שעבר, ייצאו הערבים מדעתם ביום מן הימים מרוב שמחה וחדווה, אם האו"ם יציע להם בעוד שנים מעטות את מה שדחה יאסר ערפאת בקמפ דייוויד לפני ארבע שנים - זוהי הוכחה נוספת לראייתם הרחוקה והנוקבת של כמה ממנהיגי ערב בני זמננו. אני ממליץ שתרכוש את ספרו של דניס רוס, העומד להופיע בעוד כמה שבועות, ובו עשרות ראיות לכך שיאסר ערפאת החמיץ הזדמנות בלתי חוזרת שניתנה לעמו.

שלא כמנהגו, לא האריך ידידי התמהוני בהערותיו, אלא הציג לפני שאלה רצינית: האם אתה רואה איזו קרן של תקווה במציאות האפורה הזאת, שבה רוב המשטרים אינם עסוקים אלא בהמשך קיומם? אמרתי:

כן! אני אופטימי. אני סבור שעידן המשטרים הטוטליטריים גוסס, וחירויות האזרח בוא יבואו ללא כל ספק, והרפורמות הפוליטיות והכלכליות והחינוכיות והתקשורתיות יתרחשו (ירצה מי שירצה, ויסרב מי שיסרב, "שאא מן שאא ואבא מן אבא" בלשונו של יאסר ערפאת...), והאיסלאם המתון של שביל הזהב, המאמין בדו-קיום עם האחרים, ואינו טוען לעליונותה של שום דת על רעותה, ומאמין שגיהאד פירושו "הגנה עצמית לגיטימית" ולא הפצת אמונה בכוח הזרוע, וצועד עם תהליך התרבות האנושי בדמוקרטיה ובחירויות האזרח ומדעי החברה - אני מאמין באמונה שלמה שהאיסלאם הזה הוא שידו תהיה על העליונה ושהאיסלאם של מערות ומקומות מסתור מבודדים והרג אורחים וחגורות נפץ ומכוניות תופת ייכנס ל"מוזיאון תולדות הרשע" בקרוב. וגם בתחום האירועים הקטנים יותר אני מוצא דברים המשמחים את הלב: למרות שלבנון, במקום ללמד את שכנותיה דמוקרטיה וכיבוד החוקה, למדה מהן (לפני ימים מספר) את ההיפך מזאת והתקרבה אליהן, במקום שהן תתקרבה אליה - למרות זאת יש בתמונה הלבנונית נקודות אור: כמה הערצתי את ארבעת השרים הלבנוניים שהתפטרו מן הממשלה במחאה על תיקון החוקה לטובת השליט ולא לטובת העם. זהו מעשה אצילי מצדם, ואף ששלושה מהם משתייכים לקבוצה שאותה מנהיג אדם שאני מכבד ובה בעת דוחה את רוב דעותיו (וליד ג'ינבלאט), הוא

לעתים רחוקות הוא בוחר ב"עבד אל-ג'באר" (אף זה כינוי של אללה, אך הוא מתייחס לגבורתו ולמדיו המוחשיים כביכול של האל), מסיבות הנעוצות בחומר שממנו קורצה הזהות המצרית. כותב שורות אלה, שעשה שנים רבות בצפון אפריקה וביקר בסוריה ובלבנון פעמים רבות, יכול לומר בפסקנות כי מה שאמר לעיל על מצרים חל על כל אותן חברות אשר אינן מכירות את אותו "סל מדמם של שמות": אני כותב עכשיו שורות אלה מאזור שהוא כמעט מצרי ולובי בעת ובעונה אחת (מבחינה תרבותית), וגם בו אין ולו שם אחד מאותם שמות הששים אלי-קרב ומגדירים את ה"אחר" "אויב". באזור הזה (שבו אני נמצא כעת) בצפון-מערב מצרים רווח השם "סאלם", שמשמעותו ברורה. זה מה שמאתלים לבעל השם בסביבה הגיאוגרפית הקשה הזאת. ובסודאן - כמה רבים בעלי השם "בשיר" הרווי יופי (כמה יפה הוא שם שנגזר מ"בשורה טובה" או מ"בשורת האל"!).

ידידי סיים את דבריו: דימיתי את עצמי משוחח עם איש מן החברות האלה. דימיתי שהוא אומר לי: "שמי פאתכ אבן צ'ארי אל-ג'הימי" (הורג בן אכזר לבית הזועפים), ואז דימיתי את עצמי משיב לו: "ישמרני האל מרצחנותך האכזרית, ויהי האל בעוזי כנגד זעפך!".

2.

ידידי התמהוני החל להציג את שאלותיו בהתרגשותו המוכרת: התקשורת באזורנו הובילה את דעת הקהל הערבית להשתכנע כי אין במעשיה של אמריקה שום דבר טוב, אלא כולם שגיאות ופשעים נגד הערבים. אותה תקשורת לא כתבה מילה אחת על שחיתותה של ההנהגה הפלסטינית. אותה תקשורת לא ראתה באזור אל-סאדאת אלא בוגד, אותה תקשורת לא אמרה אף פעם אחת כי הערבים (זה כארבעים שנה) נמצאים בעמדה דחוקה ביותר מול ישראל, בשל מעשיו של ג'מאל עבד אל-נאצר בחודשים מאי ויוני 1967. אותה תקשורת לא אמרה מילה אחת על השקפתם של כמה אינטלקטואלים פלסטינים, שעל פיה פיגועי ההתאבדות גרמו נזק רב ביותר לצד הפלסטיני. אותה תקשורת אינה קושרת בין השימוש המופרז בכוח מצדה של ישראל, לפיגועי ההתאבדות.

אותה תקשורת לא כתבה בארצותיה מילת ביקורת אחת נגד השלטון, או שחיתותם של רבים מאנשיו. איך יכול אדם שפוי בדעתו בעולם המתקדם, שלא לפקפק במגמותיה של דעת הקהל שיצרה תקשורת ממין שכזה בארצות, ששיעור הבערות בהן מגיע לכמה אחוז מן החברה. ובטרם ינשום ידידי התמהוני נשימה אחת כסדרה, התפרץ בהתלהבותו המוכרת: האם אתה מסכים שטענתם של כמה מן הערבים כי הם שמים, ולכן אינם יכולים להיות אנטישמים היא אחת מגנבות הדעת הגדולות בעולם? הרי כל אדם בעל ידע כלשהו, ולו צנוע, מבין שהביטוי "אנטישמי" נרדף לגמרי לביטוי "אנטי-יהודי" (להיות נגד יהודי כאשר הוא יהודי), מאז פרשת דרייפוס הנוראה בצרפת של שלהי המאה התשע עשרה. אבל יש האומרים וכותבים דברים המוכיחים את איבתם ליהודים כאשר הם יהודים, ולא כאשר הם ישראלים הנוקטים מדיניות שאין הם מסכימים לה, ואז הם אומרים שאין הם יכולים להיות אנטישמים משום שהם עצמם שמים, שכן ערבים הם והערבים מבני-שם. אני תוהה לפעמים כיצד צייר קריקטורות מצויר ערבי הפונה לאדולף היטלר ושואל: "מדוע לא סיימת את המלאכה?" ואז הוא אומר שאיננו אנטישמי?! איך יכול איש דת לעמוד על הבימה ולקלל את היהודים, ולומר שבוגדנות והפרת חוים טבועות באופי היהודי, ואז אומרים שהוא ערבי מבני שם, ולכן אינו יכול להיות אנטישמי! והגרוע מכל

הגרוע מכל הוא שבמשך מחצית המאה האחרונה לא אחז סופר ערבי אחד בעטו וכתב במפורש: יש בתוכנו מי שמשמשים דוגמה ומופת מאין כמותם לאנטישמיות

ושלושת אנשיו ראויים מצדו של כל אדם בעולם להערכה ולכבוד. לא אכחד ממך כי התגובות הערביות על אירוע חשוב זה ציערו אותי עד מאוד, והוכיחו לי פעם נוספת כי הדמוקרטיה אינה כלולה בסדר העדיפויות של רוב הפוליטיקאים הערבים. הערבים, המזילים דמעה על הנוכחות האמריקאית בעיראק, לא הזילו דמעה אחת על נוכחותו של פושע מן החשוכים שבהיסטוריה המודרנית בראש השלטון בעיראק מאז שנת 1968, ועד שנתגלה (כעכבר מתחת לאדמה) בשנת 2003. אותם ערבים, שלא הזילו דמעה על פשעי השבטים הסודאניים נגד בני השבטים הסודאניים ממוצא אפריקאי (ואלו ואלו מוסלמים), והמעטו מהיקף הפשעים שבוצעו נגד אלפי סודאנים ממוצא אפריקאי, הזילו דמעה (וגם מוכ"ל הליגה הערבית הזיל דמעה) על התערבות האו"ם בענייניה של סודאן, משל היתה ריבונותה של סודאן חשובה מחייהם של הסודאנים שנהרגו באלפיהם ונעקרו מבתיהם במאות אלפיהם! איזו חשכת השכל וחשכת המצפון היא זו!!

3.

ידידי התמהוני בא לפגישה איתנו הפעם רותח מעעס כפי שלא ראינו אותו מעולם. לפני שהתיישב, אמר: היום לא אתפלסף ולא אחווה דעה או אנתח את המציאות החולה של אזורנו. כל מה שאעשה הוא להציג שאלות, ואני מציע שתשובו עמן לבתיכם כדי לחשוב עליהן. הוא לא נתן סיפק בידנו להסכים או להתנגד ל"נוהל החדש", ופתח מיד בהצגת שאלותיו:

אין איש רוח באזור הזה שאינו פותח את דבריו בהתקפה על ארה"ב. אפילו מי שנמנה עם הליברלים, לפני שהוא תוקף תופעה כלשהי הוא מבקש לזכות בהגנתם של מאזיניו בכך שהוא תוקף את אמריקה ואת מדיניותה, ויש שהוא מצרף לדבריו גם את משאלות לבו שהיא תיכשל בכל אשר תעשה. התנהגות זו היא המשך של מרכיב ה"תקיה" באישיות הערבית ובאישיות המוסלמית: אדם אומר דברים שמבטיחים לו הגנה מפני השליט או הציבור. ה"תקיה" היא פרי טבעי של היסטוריה של דיכוי ונגישות שהגיעה לשיאה, כאשר רצחו הח'ליפים את מי שסירבו להישבע להם אמונים (ביעה)² (כמעשה יזיד בן מעאויה בחסין, אלימות הנובעת מדחפים פסיכופתיים, כגון האירוע שבו הרג הארון אל-רשיד את בעלה של אחותו אל-עבאסה ואת כל משפחתו, וכן האלימות שהפעילו הח'ליף אל-מאמון ויורשיו אפילו כנגד בני פלוגתא בשאלות פילוסופיות). ואני, רבותי, אומר ששנאת המערב היא לאמתו של דבר שנאת הקידמה.

הקידמה היא תופעה אנושית. אין היא מזרחית ואין היא מערבית. אין היא מוסלמית או יהודית או נוצרית. אין היא אירופית או ערבית או סינית. היא יכול אנושי מצטבר. אלא שהקטר המושך את רכבת הקידמה כיום הוא המערב. ועל כן, דחייה מוחלטת של המערב, אין פירושה אלא דחיית הקידמה. אני מבין שאיסלאמיסט בעל חלומות, החושב (וללא כל ראייה) שיש לו אלטרנטיבה, אכן מאמין בכך (אך למעשה הוא תלוי לחלוטין בפירות הקידמה המערבית). אבל קבוצות אחרות? זה מוזר, והפרשנות היחידה שלי לכך היא פרשנות פסיכולוגית שאינני רוצה להסבירה, כדי לא לפגוע ברגשותיכם. אבל אני רוצה רק להזכיר לכם את דבריכם לפני כמה ימים על ידידנו ח.ט., אשר קבעתם פה אחד שחטאו היחיד הוא היותו שונה מעמיתיו.

בטרם הוציא מי מאיתנו מילה מפיו, הציג ידידי התמהוני את שאלתו השנייה:

מה גרם לרוב השליטים באזורנו להגיב כפי שהגיבו על הצעות הרפורמה האמריקאיות והאירופיות? מדוע הם גייסו את דעת הקהל בארצותיהם (באמצעות אנשי התקשורת מטעם) נגד ההצעות האלה, שהפובליציסט השמאלן מחמד סלמאוי העז לומר, כי עיין בהן ולא מצא בהן דבר

שניתן להתנגד לו. איך טועים שליטים בחישוביהם במידה כזו? סוריה, למשל, תעשה בסופו של דבר את ארבעת הדברים הנדרשים ממנה - סגירת גבולה עם עיראק למחבלים הבאים לעיראק דרך סוריה, הוצאת צבאה מלבנון, גירושם של חיילי משעל וכל מנהיגי הארגונים הפלסטיניים דוגמת ארגונו של משעל, הפסקת הפעלת חיזבאללה במקום הצבא הסורי כפי שידוע לכל. סוריה תעשה כל זאת ללא ספק. למה לה, אפוא, לעשות את זה בעתיד בעלות גבוהה ביותר, במקום לעשות זאת כעת על פי הסכם שיביא לה רווחים והישגים? הרי בעתיד היא תיתן ולא תקבל דבר! מדוע יאסר ערפאת אינו מבין שעליו להפוך עצמו לנשיא כבוד של הפלסטינים, ולהניח לאדם כמו אבו מאזן או מוחמד דחלאן להנהיג את הממשל הפלסטיני, בטרם יילך זה לאבדון חס וחלילה? יש לו שתי אופציות שאין בלתן, אבל הוא טרם תפס את המציאות בעולם כיום.

ידידנו התמהוני נשם נשימה עמוקה, לגם מעט מן התה ושכ אל שאלות-המצרר שלו:

■ מה מטרתו של אותו ערוץ לוויין שאני מכנה 'אל-מרירה' ('המר'). משחק מילים עם 'אל-ג'זירה' - המתרגם? מדובר בתערובת מוזרה של תעשיית הייטק וחבלה רעיונית, שכלית ונפשית בציבור הערבי הרחב המוכן, למעשה, לקבל עוד ועוד חבלה רעיונית, שכלית ונפשית. לשם מה שופך ערוץ 'אל-מרירה' שמן על המדורה, בכך שהוא הופך באופן שיטתי את אוסאמה בן לאדן וחברתו ואת המחבלים העיראקים (ההורגים בעיראקים ובטורקים ובמצרים ובפקיסטנים, ומבקשים, כמו פושעים, כסף - כופר נפש - תמורת שחרור חטופיהם) לסמלים הרואיים? לפני כמה ימים לא עלה בידה של הקריינית ג'ומאנה נמור להסתיר את שמחתה ואת צחוקה בעת שהוצגו על המרקע פלסטינים המחלקים דברי מתיקה ורוקדים ב-11 בספטמבר 2001, בשומעם על פיצוץ מגדלי התאומים בניו יורק? איך מפקידים את מוחותיהם של המוני הצופים בידי קריינית המתנהגת כחתולת בר, על פי אינסטינקטים חיתתיים שלוחי כל רסן של היגיון, של שכל, של תבונה? ג'ומאנה נמור היתה המחשה חוזרת של מנטליות שבטית ברברית אספסופית מן הסוג שארגן משתאות שמחה ביום הרצחו של אנור אל-סאדאת - השליט הערבי השפוי ביותר בכל המאה העשרים!

ובטרם ייפרד מעלינו הציג לפנינו את שאלתו האחרונה:

■ מי, לדעתכם, ינצח בבחירות לנשיאות בארה"ב בעוד חודשיים? אני אומר לכם כבר עכשיו: ג'ורג' בוש ינצח ניצחון גורף את ג'ון קלי, בפער של 7% לפחות (וזה פער גדול בארה"ב), ועל אלו שהתנהגו על פי הלך המחשבה של ג'ומאנה נמור לדעת שלפניהם ארבע שנים שבהן ינשכו את אצבעותיהם מרוב חרטה.

ידידי התמהוני המטיר עלי מבויל של שאלות:

■ הוא שאל: מדוע אין פובליציסט אחד בארצות ערב שכותב על תרחיש, המדמה שהערבים בשנת 1947 הסכימו להחלטת האו"ם לחלק את פלסטין לשתי מדינות - מדינה ערבית (פלסטין) ומדינה יהודית (ישראל)? איך היה מצבנו נראה עכשיו אילו קרה כדבר הזה? והאם לא עשינו, בעצם, מה שהזוהרנו מפניו אסמאעיל צדקי³ בשנת 1947, באמרו כי הוא חושש שגורלנו יהיה כגורלו של המחמיץ את האפשרי וממשיך לבקש את הבלתי אפשרי?!

■ ומיד הציג את שאלתו השנייה: "האחים המוסלמים" עומדים תמיד בראש ההתנגדות המזוינת - זה מה שעשו במאי 1948. מדוע לא ינתח עוברנו היסטוריון הוגן כגון ד"ר עבד אל-עטיי רמזאן או ד"ר יונאן לכיב רוק? את פעולתם המזוינת של האחים המוסלמים בשנת 1948 ואת תוצאותיה, למען נביא זאת בחשבון, כאשר הם מדברים איתנו כיום

באותה שפה, ונדע היטב מהן התוצאות ה"מזהירות" של דבריהם וההשפעה ה"נהדרת" שתיביא עלינו התלהבותם.

■ ובטרם הספקתי לנשום כראוי, הוא הציג את שאלתו השלישית: האם אתה מבין, שאם נקבל היום בחזרה את הגולן, את חוות שבעא, את הגדה המערבית ואת ירושלים המזרחית, כל שנשיג הוא תיקון גזקי שישה ימים שחורים בחודש יוני 1967? ומה על המציאות המרה שיצרו שלושים ושבע השנים בזירתנו האזורית?

■ ומשל היה "מכונת שאלות", הפיק מיד את שאלתו הרביעית: מדוע אין פובליציסט או הוגה דעות המנסה להסביר מה היה קורה, אילו נענו הפלסטינים והסורים להזמנתו של הנשיא סאדאת לבוא וליתול חלק במשא ומתן שניהל עם הישראלים לפני כחצי יובל? מה היה קורה, אילו נתקבל מה שסוכם (עקרונית) בטאבה לפני ארבעים חודש על ידי יאסר ערפאת והנהגה הפלסטינית? האם מה שדחה יאסר ערפאת או טוב ממת הדרכים? ואם היו הדברים שהוצעו בטאבה אז טובים ממת הדרכים, מי הוא זה שיתן את הדין על הבוזוז הזה (של חי אדם, של דם, של רכוש ושל זמן), או שמא במציאות שלנו, הערבים, אין איש מוחזק אחראי?

שאומר תמיד: "השאלות פיקחות, והתשובות ציוריות"!? היות שיכולתו של מר יאסר ערפאת להשיב על השאלות הללו טובה משלי, אני מקווה שהוא יקרא את השיחה הזאת, ויואיל להשיב על השאלות הקלות(!!) האלה ועוד על שאלה ששמעתי מ"שפוי-לרביע" לפני כמה ימים: האינתיפאדה הפלסטינית הראשונה (בשנות השמונים) נשאה חן וחסד בעיני העולם כולו, משום שהיתה נטולת אלימות ללא אבחנה כנגד אזרחים, ואילו האינתיפאדה הזאת - יש מי שתומך בה, ויש מי שמתנגד לאלימות כנגד אזרחים שכלולה בה, אבל נניח (לצורך הדיון) שהאינתיפאדה הנוכחית תניב תוצאות טובות ממה שניתן היה להשיג בינואר 2001, מה יעשה יאסר ערפאת לאחריה עם ה"שרירים" שצמחו בתקופה שמספטמבר 2000 ועד עתה, ובעליהם מסרבים (בכינוסי קהיר) לייפות את כוחו בעניין זה (!!!) מה יעשה מר ערפאת (לאחר הניצחון הגדול אינשאללה) עם השד ששחרר (בדומה לשד שהנשיא סאדאת שחרר בשנות השבעים של המאה שעברה)? ואולי זו מתנתו שביקש להעניק לדורות הבאים בפלסטין ובכל האזור! ■

הערות

1. ג'ון פילבי (1885-1960), מורחן בריטי, שעשה רבות בזמן מלחמת העולם הראשונה למען כינונה של ברית בין בריטניה לבין אבן סעוד הוהאבי, אמיר נג'ד. הניעה אותו ההנחה כי אבן סעוד הוא המפתח לעתיד הסדר המדיני בחצי האי ערב.
2. חוסיין בן עלי (1852-1931), נצר למשפחה ההאשמית, התמנה למשרת האמיר של מכה בשנת 1908. במסגרת משרתו זו הדגיש את נאמנותו לשושלת העוסמאנית ולערכי האיסלאם. בעקבות עלייתם של ה"תורכים הצעירים" (1908) התגלעו חילוקי דעות ערכיים ואידיאולוגיים בין השריף חוסיין לבין ה"תורכים הצעירים", אשר הביאו את חוסיין לפעול במהלכה של מלחמת העולם הראשונה בשמה של הלאומיות הערבית. במרד הערבי, שפרץ בשנת 1916, נטלו חלק השריף חוסיין ובניו, פייצל ועבדאללה, לצד הבריטים כנגד העוסמאנים בתמורה להבטחה הבריטית לכונן ממלכה ערבית מאוחדת שחוסיין בן עלי יעמוד בראשה, הבטחה שלא התממשה מעולם.
3. תקי אלדין אחמד אבן תימיה חי באמצע המאה השלוש עשרה, נמנה עם האסכולה החנבלית. כיום רואים בו מנהיגי האיסלאם הרדיקלי את מורם ורובם. זאת כיוון שהצדיק את הג'יהאד לא רק כנגד הכופרים, אלא גם כנגד מי שטענו להיותם מוסלמים שאינם מקיימים את השריעה.
4. מרסה - בית-ספר ללימוד הקוראן והמסורת שהפך במאה ה-11 למוסד להוראת ההלכה המוסלמית.
5. אלו הן האסכולות המשפטיות (מד'אהב) הקיימות באיסלאם למן המאה התשיעית. לקראת סוף המאה השלוש עשרה הושלם תהליך התגבשותן, ולכולן הוענקה אותה מידה של לגיטימיות.
6. תקיה - מילולית: זהירות. עיקרון זה קובע כי בשעת סכנה רשאי השיעי, ולעתים אף חייב, להסתיר את אמונתו האמיתית.
7. ביעה - שבועת אמונים. במציאות הפוליטית-חברתית של חצי האי ערב נתפסה הביעה כהסכם אישי עם הנביא מוחמד. ניתן להבחין בשתי צורות של מתן ביעה: 1. ביעה ערבית - שבועתו של הבדווי, הנותן את הביעה וחוזר לשבטו על מנת להמשיך באורח חייו המסורתי. 2. ביעת אלהג'רה - שבועת האמונים של מי שעקר עצמו משבטו, התנתק מאורח חייו הקודם, והצטרף לקהילת המאמינים המוסלמית.
8. אסמאעיל צדקי (1875-1950), מבכירי המדינאים המצרים במחצית הראשונה של המאה העשרים, אשר כינה בפי אחד השגרירים הבריטים "האדם המבטיק ביותר במצרים". ב-1922 נמנה עם מקימיה של מפלגת ה"ליברלים החוקתיים", ב-1924 שימש כשר פנים. לשיא השפעתו הפוליטית הגיע בין השנים 1930-1933, עת כהן כראש ממשלה. ב-1946 מונה שוב למשרה הרמה על ידי המלך פארוק.
9. יונאן לביב רוק הוא "היסטוריון הבית" של היומון המצרי 'אלאהראם'.
10. סייד יאסין, פובליציסט בכיר ב'אלאהראם'. בעבר, ראש המרכז למחקרים אסטרטגיים בעיתון זה.
11. כינוסי קהיר - ניסיונות מצריים לכנס את הפלגים הפלסטיניים השונים בקהיר כדי להשיג הפסקת אש (הדנה). האחרון שביניהם עד כתיבת המאמר התקיים בדצמבר 2003.

ובעודי מנסה להתחיל להשיב על שטף שאלותיו, הציג שאלה חמישית, שאין לה כל קשר לשכל ולשפיות (!): מה דעתך על התוכנית הבאה:

1. יאסר ערפאת ישוכנע למנות את מחמוד עבאס (אבו מאזן) לראש ממשלה ויאציל לו את רוב סמכויותיו.
2. יאסר ערפאת יכריז כי הוא מגנה "שימוש ללא הבחנה באלימות משני הצדדים - הישראלי והפלסטיני", כלימר פגיעה באזרחים, ויאמר לעמו בפירוש, שפיגועי ההתאבדות גרמו הידרדרות רבה במצב ובחיי הישראלים והפלסטינים, וכי הוא, מצדו, דורש מה"ג'יהאד", מה"חמאס" ומ"גדודי אלאקצא" לחדול לחלוטין מהתקפות על אזרחים.
3. שבועיים או שלושה לאחר שיינקטו שני הצעדים הללו, יודיע יאסר ערפאת כי הוא חייב לנסוע לקהיר (מסיבות בריאות) ויעביר למחמוד עבאס (אבו מאזן) את כל סמכויותיו. הוא יבוא למצרים לצורך שהייה ארוכה, עד שאללה ירפאנו מכל פגעיו ומכל מחלותיו.
4. אבו מאזן יחדש את המו"מ עם הישראלים במטרה ליישם את מפת הדרכים, ואולי לשוב למה שסוכם בטאבה בשלהי כהונתו של הנשיא קלינטון.
5. מצרים תפקח על התוכנית הזאת כולה, ותדווח עליה לארה"ב, למען ידעו ארה"ב וישראל כי תוכנית שלום זו היא תוכנית מצרית ממש, ויותר מזה: תוכנית שאיש מלבד מצרים אינו יכול להגשימה.
6. עם התקדמות המו"מ הפלסטיני-ישראלי תודיע מצרים, כי מיד עם השגת הסכם שישביע את רצונם של שני הצדדים, תוביל מצרים את האזור מבחינה תרבותית ותקשורתית אל אקלים חדש - אקלים תרבות שלום.

אמר את הדברים, ואז חוסיין: כן! תרבות שלום (ת'קאפת אל-סלאם) שאתה הוא שכתבת עליה לפני שנים והותקפת על ידי הוגה הדעות סייד יאסין¹⁰ אבל כאשר הקימה הנהגה המצרית (מתוך תבונה וראיית הנולד) ארגון לתרבות שלום, החריש הוגה הדעות הדגול ופעל על פי עיקרון ה"תקיה"... מי יודע? אולי יהפוך בעתיד לסנדקה של תרבות שלום. זהו אורחם ורבעם של "אינטלקטואלים-ליברלים מטעם..." - אמר וחוסיין: האם ראיית סתירה פילוסופית ולשונית גדולה מן הסתירה שבין המושג "אינטלקטואל", לבין המושג "ליברל"? ואז הרים את קולו ואמר באירוניה: "סארטר - ינוח על משכבו בשלום - נהג לומר תמיד שלא ראוי לאינטלקטואל שיהיה מתומכי המשטר! ידידי התמהוני הציג את שאלתו האחרונה, והלך לדרכו. וכי לא הוא זה